

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
Ганушак-Єфіменко Людмили Михайлівни
на дисертаційну роботу Шевчук Олени Анатоліївни
на тему: «Методологія забезпечення стійкості економічного розвитку
машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)»

Вивчення дисертаційної роботи, автореферату дисертації та опублікованих праць дає підстави для розгорнутої характеристики результатів дослідження О. А. Шевчук та визначення його відповідності критеріям і нормативним вимогам до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Актуальність обраної теми

Трансформація умов господарювання промислових підприємств передбачає пошук нових інструментів їх стійкого розвитку на національному та світовому галузевих ринках. За суперечливості економічних тенденцій, зумовлених, з одного боку, світовою глобалізацією, інформаційною та економічною транспарентністю, а з іншого – галузевими структурними зрушеннями і пошуком національної ідентичності – забезпечення стійкого розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства є нетривіальним науковим та практичним завданням. Крім того, стійкий розвиток машинобудування є одним із пріоритетних завдань «Національної економічної стратегії 2030», оскільки без ефективного функціонування традиційних галузей промисловості неможливе здійснення повноцінних інвестицій у нові високотехнологічні виробництва.

У той же самий час, на сучасному етапі економічних перетворень, людські ресурси стають не лише головною цінністю суспільства, а й визначальним фактором функціонування всіх суб'єктів економічної діяльності, оскільки конкурентні переваги підприємства та високі позиції на ринку багато в чому досягаються не через матеріальні ресурси, а за рахунок знань, інформації, професійних компетенцій, інновацій, джерелом яких виступає людський капітал підприємства, який через інтелектуалізацію

діяльності створює унікальну споживчу цінність, чим забезпечує стійкий економічний розвиток виробничо-господарської системи та бізнес-лідерство.

У представленій дисертаційній роботі, на основі фундаментальних положень теорії організації, стійкого розвитку та концептуальних положень теорії людського капіталу вирішується триєдине завдання: на основі уточнення передумов та джерел стійкого розвитку оцінити стан вітчизняних машинобудівних підприємств та виділити основні фактори, що призводять до бізнес-лідерства.

Отже, актуальність запропонованого дослідження визначається потребами обґрунтування теоретичних, методологічних, методичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення стійкого розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства.

Дисертація містить результати досліджень автора, що проводилися відповідно до плану наукових досліджень кафедри теоретичної та прикладної економіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» за темами: «Дослідження напрямів формування промислового потенціалу в трансформаційній економіці» (номер державної реєстрації 010U001810); «Розроблення концепцій розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу промислового комплексу України» (номер державної реєстрації 011U000619); «Глобальна парадигма формування промислового потенціалу: імперативи становлення та розвитку» (номер державної реєстрації 0110U000620); «Глобалізація напрямів формування промислового потенціалу в умовах постіндустріальних трансформацій» (номер державної реєстрації 0112U007817), «Концептуальні засади управління людським потенціалом в умовах трансформаційних змін» (номер державної реєстрації 116U005836), у межах яких розкриті положення наукової новизни, що виносяться дисертантом на захист.

Підсумовуючи вищезазначене слід констатувати, що тема дисертаційної роботи О. А. Шевчук, метою якої є розроблення теоретичних, методологічних, методичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення стійкості економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства є актуальною та своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації

Основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне, методичне та емпіричне

підгрунтя. Авторка чітко сформулювала мету дослідження, що полягає у розробленні та науковому обґрунтуванні теоретичних, методологічних, методичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення стійкості економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства., та окреслила зумовлені нею задачі; грамотно визначила теоретико-методологічну основу дослідження, здійснила добір методичного інструментарію та інформаційних джерел, що дозволили їй провести самостійне науково-аналітичне дослідження та отримати нові результати.

Аргументованість приведених висновків і пропозицій автора підтверджується наявністю ґрунтовного аналізу значної кількості фундаментальних і новітніх наукових праць зарубіжних і вітчизняних вчених, що присвячені проблематиці забезпечення стійкості економічного розвитку підприємств, людського капіталу, конкурентоспроможності, стратегічного менеджменту, підходів до функціонування та управління діяльністю машинобудівних підприємств. Це надало можливість дисертанту отримати достовірні та обґрунтовані наукові результати, які доведені до рівня методичних узагальнень і можуть використовуватись при вирішенні практичних завдань в управлінській практиці суб'єктів господарювання.

Дисертаційна робота складається з вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 490 сторінок, основний текст роботи викладений на 382 сторінках, у тому числі містить 35 таблиць, 30 рисунків, 22 додатки, що розміщені на розміщені на 51 сторінках, список використаних джерел складається з 377 найменувань та займає 34 сторінки.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність теми, розкрито ступінь дослідження проблеми, зазначені вчені, на результати наукових досліджень яких спирається дисертант, відображено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету та задачі дослідження; вказано об'єкт і предмет, а також методи дослідження; обґрунтовано наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та прикладне значення, вказано особистий внесок здобувача, апробацію результатів роботи, наукові публікації, структуру та обсяг роботи.

У першому розділі роботи «Науково-теоретичні основи забезпечення стійкості економічного розвитку підприємств» (с.37-95), автором досліджено еволюцію наукових поглядів на сутність стійкого економічного розвитку підприємств та розкрито його системну природу (с.37 – 55), сформовано теоретичний базис бізнес-лідерства підприємств з позиції економічного

розвитку (с. 55 – 78), узагальнено підходи до визначення та доповнено понятійно-категоріальний апарат теорії розвитку в частині трактування понять бізнес-лідерство, стійкий економічний розвиток підприємства (с. 59; с. 74), систематизовано концептуальні засади забезпечення економічної стійкості підприємств у контексті положень теорії людського капіталу (с. 78-91). Запропоновані теоретичні засади та понятійний апарат став підґрунтям для формування концепції забезпечення стійкості економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства.

У другому розділі «Методологія забезпечення стійкості економічного розвитку підприємств на засадах бізнес-лідерства» запропоновано концептуальні положення методології забезпечення стійкості економічного розвитку підприємств на засадах бізнес-лідерства (с. 96-162), де обґрунтовано потребу дослідження стійкості економічного розвитку в перебігу логічного зв'язку між людським капіталом, інтелектуалізацією діяльності та його позицією на ринку, що досягається за рахунок стратегічного управління (с. 96–105), визначені структурні компоненти методології, що включають: взаємопов'язане розуміння принципів (с.105–112), підходів (с.113–119), методів забезпечення стійкості економічного розвитку на засадах бізнес-лідерства (с.120–124); визначено механізм забезпечення стійкості розвитку підприємства на основі бізнес-лідерства (рис. 2.2, с. 125–127); обґрунтовано вибір положень економічних теорій для формування авторської методології (с. 131–136), обґрунтована потреба вдосконалення існуючих та створення нових знань (с. 138–144), визначено механізм перетворення знань у конкурентні переваги (с. 145–146), охарактеризовано внутрішній потенціал підприємства (с. 147–150), розроблено концептуально-аналітична модель стратегії розвитку підприємства в умовах конкуренції (с.155-160, рис. 2.4); обґрунтована потреба формування організаційної архітекtonіки (с.162-178), надано визначення дефініції «організаційна архітекtonіка» (с. 166), розглянуто внутрішню системну структуру підприємства (с. 167-170, рис. 2.5), виділено та охарактеризовано підсистеми внутрішньої структури (с. 170–178).

У третьому розділі «Індикативна діагностика економічного розвитку машинобудівних підприємств України» досліджено вплив макроекономічних факторів на стійкість економічного розвитку (с. 193-203, рис. 3.1-3.3); оцінені основні тенденції функціонування підприємств машинобудівної галузі (с. 203–220); надана аналітична характеристика інноваційної діяльності машинобудівних підприємств (с. 220–239).

У четвертому розділі «Методичний інструментарій оцінювання стійкості економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства» 1) запропоновано методичне забезпечення оцінювання впливу людського капіталу на стійкість економічного розвитку підприємств (с. 243–266), де здійснено критичний огляд методів оцінювання результативності діяльності підприємства (с. 247–253), сформовано систему показників забезпечення стійкості машинобудівних підприємств (с. 255–263), наведено алгоритм розрахунку коефіцієнтів інтелектуалізації діяльності (с. 255–260); 2) визначено теоретико-методологічний базис інтелектуалізації діяльності підприємства (с. 266–287, рис. 4.3), де розроблено модель експертної оцінки людського капіталу підприємства, який забезпечує процеси інтелектуалізації діяльності (с. 275–283, рис. 4.4); 3) обґрунтовано науково-методичний підхід та запропоновано прикладні рекомендації до впровадження корпоративної культури інноваційного типу (с.287–311), розроблена структурно-логічна модель трансформації підсистеми корпоративної культури до інноваційного типу (с. 304–310, рис. 4.5).

У п'ятому розділі «Організаційно-економічне забезпечення стійкості економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства» сформовано організаційно-економічний механізм забезпечення стійкості економічного розвитку підприємств на засадах бізнес-лідерства (с. 315–351), де обґрунтовано потребу застосування процесно-орієнтованого підходу до управління правління організаційними перетвореннями(с.316–322), визначено алгоритм управління організаційними перетвореннями (с. 325–335), охарактеризовано елементи організаційно-економічного механізму (с. 340–350, рис. 5.3), визначено основні показники результативності формування організаційно-економічного механізму (табл. 5.4, с. 350); розроблено методичний інструментарій управління організаційною архітектонікою підприємства (с. 351–378), побудовано імітаційну модель оптимізації організаційних перетворень (с. 354–365), визначено переваги корпоративного управління (с. 370–374); розглянуто взаємозв'язок між стратегією розвитку підприємства та інвестиціями у його людський капітал (с. 378–392).

Визначені положення дають підстави стверджувати, що результати дисертаційної роботи, її наукові положення, висновки і рекомендації є достовірними, науково обґрунтованими і базуються на положеннях теорій організації, розвитку, людського капіталу, методології функціонування підприємств, офіційних матеріалах Державної служби статистики

України, звітності машинобудівних підприємств. Достовірність одержаних результатів підтверджується використанням сучасної методології наукового дослідження. Теоретичні, методологічні, методичні положення характеризуються науковою новизною, а практичні рекомендації – прикладним застосуванням.

Основні наукові результати, що одержані автором, та їх новизна

Автором дисертаційної роботи отримано та винесено на захист вагомі результати щодо теоретичних, методологічних, методичних узагальнень і системного дослідження забезпечення стійкого економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес лідерства. Результати дослідження є належним чином обґрунтованими, базуються на поглибленому вивченні й узагальненні значного обсягу наукових джерел і коректному застосуванні сучасних методів дослідження.

Виходячи зі змісту дисертаційної роботи, можна стверджувати, що виклад розроблених наукових положень відображає поставлені завдання та вирішує їх, елементи наукової новизни, висновки та рекомендації є повними та достовірними. Запозичені матеріали підтверджується відповідними посиланнями у тексті на статистичні дані та наукові публікації.

Використання методів і методик, які обрані автором, надають можливість достовірно висвітлити специфіку процесів забезпечення стійкого економічного розвитку підприємств на засадах бізнес-лідерства.

Висновки та рекомендації, що приведені у тексті дисертації і у авторефераті (за кожним розділом і загальні), є логічно викладеними та відображають зміст наукових доробок і є результатом розробки поставленої проблематики. Одержані наукові результати О.А. Шевчук містять елементи наукової новизни та мають теоретичне та прикладне значення для застосування у різних сферах підприємницької діяльності.

До найбільш вагомих елементів наукової новизни дисертаційної роботи варто віднести такі положення, висновки та рекомендації:

вперше:

– науково обґрунтовано теоретичний базис бізнес-лідерства підприємств з позиції економічного розвитку (розділ 1, підрозділ 1.2), що: включає взаємопов'язане розуміння цілей, принципів, підходів, методів, критеріїв, засобів досягнення успіху на ринку (с. 55 – 78) та сприяє

формуванню системного підходу до забезпечення стійкості економічного розвитку виробничо-господарських систем;

- запропоновано методологічні положення забезпечення стійкості економічного розвитку підприємств (розділ 2, підрозділ 2.1), що детермінуються порядком еволюції виробничо-господарської системи і сферою економічної діяльності, до якої вона належить (с.94–95); ґрунтуються на принципах, наукових підходах та постулатах розвитку (с.105-106); реалізуються за допомогою методів, механізмів та інструментів (с. 119–126) та формують новий ракурс розуміння закономірностей діяльності в умовах трансформаційних перетворень до економіки знань;

- розроблено методичне забезпечення оцінювання впливу людського капіталу на стійкість економічного розвитку підприємства (розділ 4, підрозділ 4.1), що характеризує взаємозв'язок між стратегією розвитку та людським капіталом, якістю управління та зовнішніми умовами функціонування, які відображають стан підприємства та тенденції змін

В процесі дослідження проблематики щодо методологічних аспектів забезпечення стійкого економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства дисертантом удосконалено:

- методологічне підґрунтя дослідження стійкості економічного розвитку підприємства на засадах бізнес лідерства в контексті положень теорії людського капіталу та системної парадигми до структурування елементів організаційної архітектоніки (розділ 2, підрозділ 2.3), що враховує зміни в іманентній структурі підприємства в процесі формування комплементарних активів в інноваційній, інформаційній та управлінській підсистемах;

- методичний підхід до діагностики економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства (розділ 3, підрозділи 3.1–3.3) що надає можливість визначити ключові фактори та ризики, що перешкоджають становленню бізнес-лідерства вітчизняних машинобудівних підприємств;

- науково-методичний підхід до впровадження корпоративної культури інноваційного типу (розділ 4, підрозділ 4.3), що враховує внутрішні взаємозв'язки, які інтегровано у загальну систему управління людським капіталом підприємства та його соціальним розвитком;

- теоретико-методологічні підходи до формування організаційно-економічного механізму забезпечення стійкості економічного розвитку (розділ 5, підрозділ 5.1), що забезпечує дотримання чіткої послідовності

створення споживчої цінності та поєднує стратегію розвитку підприємства з потрібними для її досягнення іманентними факторами виробництва в цілому, і людського капіталу, зокрема;

- методичний інструментарій управління організаційною архітектонікою (розділ 5, підрозділ 5.2), що надає можливість сформувавши оптимальну внутрішню структуру підприємства;

- науково-методичний підхід до економічних проваджень підвищення ділової активності суб'єктів господарювання (розділ 5, підрозділ 5.2), що надає можливість передбачити зміну внутрішньої структури відповідно до вимог динамічного оточення

Проведені науково-практичні дослідження стали підґрунтям щодо подальшого розвитку:

- наукові положення теорії економічного розвитку (розділ 1, підрозділ 1.1) та понятійно-категоріальний апарат теорії розвитку в частині трактування понять: «стійкий економічний розвиток підприємства», «бізнес-лідерство», «інтелектуалізація діяльності» (розділ 1, підрозділ 1.1, 1.2, розділ 2, підрозділ 2.1), на основі чого розроблено науковий підхід та методологічний базис формування та реалізації забезпечення стійкості економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства;

- концептуальні підходи до забезпечення економічної стійкості підприємств в контексті положень теорії людського капіталу (розділ 1, підрозділ 1.3), що стали підґрунтям для формування методології забезпечення стійкості економічного розвитку на засадах бізнес-лідерства;

- теоретико-методологічний базис інтелектуалізації діяльності, (розділ 4, підрозділ 4.2), що враховує результати діяльності в основних виробничих підсистемах підприємства .

Отже, наукові положення дисертаційної роботи О. А. Шевчук, які представлені нею для захисту за відповідними категоріями наукової новизни, є обґрунтовані, характеризуються теоретичною новизною і науково-практичною значимістю.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Сформовані в дисертаційній роботі наукові положення, висновки та пропозиції є достатньо аргументованими в теоретико-методологічному, методичному та практичному плані. Вони базуються на глибокому вивченні, критичному аналізі та узагальненні наукових розробок з проблеми, що

розглядається, комплексному системному аналізі значного масиву економіко-статистичної інформації. Все це дало підстави автору сформулювати наукові положення, які збагатили економічну науку новими теоретичними положеннями та методологічними підходами та застосувати їх у практичній діяльності підприємств при прийнятті управлінських рішень в частині забезпечення стійкого економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства.

Теоретичне значення дисертації Шевчук О.А. полягає у розв'язанні актуальної наукової проблеми формування та наукового обґрунтування методології забезпечення стійкості економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства на основі синтезу положень теорії організації, стійкого розвитку та концептуальних положень теорії людського капіталу, що формує нові наукові засади його реалізації в економічній науці.

У теоретичному аспекті значимість результатів підтверджується їх використанням навчальному процесі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» під час підготовки та викладання дисциплін: Економіка та організація виробництва» за програмами підготовки бакалаврів відповідного фахового спрямування (довідка № 59 від 06.11.2014 р.).

Методологічна значущість – у запропонованому методологічному базисі забезпечення стійкості економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства.

Прикладна цінність результатів дисертаційної роботи полягає у тому, що сформульовані в ній теоретичні та методологічні положення надали можливість розробити комплекс методичних засад та прикладних пропозицій, придатних та доцільних до використання вітчизняними машинобудівними підприємствами. Самостійне практичне значення мають:

- застосування методики експертної оцінки людського капіталу підприємства у ПАТ «Стаханівський вагонобудівний завод»(довідка про впровадження № 2757/1 від 05.06.2014 р.);

- науково-методичні положення і практичні рекомендації з формування інституціонально-культурного та організаційно-економічного механізму управління людським капіталом підприємства у ДП «Науковий центр точного машинобудування» (довідка про впровадження № 336 від 06.11.2014 р.);

- висновки та пропозиції щодо формування ефективної політики розвитку лідерства сучасної виробничо-економічної системи в умовах

глобалізації у ТОВ «Аеропракт» (довідка про впровадження вих. № 168 від 17.10.2014 р.);

– організаційно-економічний механізм забезпечення стійкості економічного розвитку та методика оцінювання рівня інтелектуалізації у ТОВ «СЕРВІС КОМ» (довідка про впровадження вих. № 21 від 14 квітня 2021 р.);

– методика формування системи стратегічного управління людським капіталом підприємства у ТОВ «Тавріда Електрик Україна» (довідка про впровадження вих. № 08/2 від 18 травня 2021 р.);

– система стратегічного управління людським капіталом підприємством у ТОВ «Техкопмлект» (довідка про впровадження вих. № 38 - 7 від 7 липня 2021 р.);

– методичний інструментарій визначення масштабів синергетичного ефекту впливу людського капіталу підприємства на стійкість економічного розвитку у ДП «ЗАВОД 410 ЦА» (довідка про впровадження вих. №113-3515 від 27 вересня 2021 р.);

– методика експертної оцінки людського капіталу підприємства, що передбачає оцінку рівня освіти, інтелектуального рівня та досвіду працівника ДП «Івченко-Прогрес» (довідка про впровадження вих. №35/5630 а-13 від 28 вересня 2021 р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 54 наукові праці, у тому числі 3 одноосібних монографії та 1 монографія у співавторстві, 34 статті у наукових фахових виданнях (з них 3 статті у журналах, що включені до наукометричних баз Scopus), 16 тез доповідей в збірниках матеріалів конференцій.

Результати вивчення міри висвітлення наукових результатів дисертації у публікаціях дозволяють стверджувати, що наукові положення, які виносяться дисертантом на захист, повною мірою представлені у публікаціях та в достатній мірі апробовані на конференціях. Кількість, обсяг і якість друкованих праць, надають автору право публічного захисту дисертації.

Відповідність автореферату змісту дисертації, стиль та виклад матеріалу

Автореферат є ідентичним за змістом основним положенням дисертації та надає можливість сформулювати повне уявлення про результати проведених автором досліджень. В авторефераті повною мірою розкриті основні результати, отримані в процесі досліджень, відображено ступінь новизни розробок, основні положення та рекомендації. Виклад матеріалу представлений у логічній послідовності з дотриманням наукового стилю викладення.

Автореферат дисертації за своїм змістом ідентично відображає основні положення, висновки та пропозиції дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження

Відзначаючи змістовність представленої дисертації, обґрунтованість її положень, значущість висновків та рекомендацій для розвитку наукової думки та практичної діяльності, необхідно зазначити низку зауважень:

1. При проведенні аналізу концептуальних підходів теорії економічного розвитку організації(с.40-48) , автор значну увагу приділяє еволюційному підходу та застосуванню моделей життєвого циклу підприємства (с.40-), де розглядає концепцію еволюційного розвитку Р. Нельсона та С. Уінтера (с. 40-41), моделі Адізеса, Л. Грейнера, Д. Мюррела, Д. Міллера та П. Фрізена (с.42-43); спираючись на схожість законів еволюції у господарській і біологічній системах порівнює виробничо-господарську систему з біологічною. Поряд з цим, слід зазначити, що відповідна візуалізація отриманих результатів посилить їх сприйняття і аналіз, через це було б доцільно представити вищезначену інформацію у табличній формі.

2. У науковій викладці роботи здобувач спирається на два терміни – «внутрішній потенціал» (с. 84) та «виробничий потенціал» (с.149) , які він дещо тотожно використовує в процесі дослідження. Доцільно було б більш точно розмежувати ці трактування та окремо надати визначення виробничого потенціалу підприємства.

3. Автором запропоновано ширше використовувати методи експертних оцінок людського капіталу підприємства для дослідження його

впливу на процеси інтелектуалізації діяльності машинобудівних підприємств (рис. 4.4, с. 276). Водночас, автор визначає лише переваги розробленої методики, не аналізуючи, повною мірою, її недоліки, до яких варто віднести суб'єктивність та упередженість думок експертів.

4. У підрозділі 4.3, під час дослідження корпоративної культури підприємства, автор приділяє значну увагу соціальним процесам (с. 289-291), розподіляючи їх на зовнішні та внутрішні. Серед зовнішніх процесів автор виділяє: економічну складову, яку характеризує як джерело фінансового забезпечення для формування соціальних програм підприємства, (с. 290), соціально-культурну складову, яку пов'язує з рівнем соціальної диференціації (с. 291), та політико-правову складову, в основу якої покладає соціальні гарантії та вимоги щодо умов та безпеки праці. До внутрішніх автором віднесено: виробничі, фінансові, маркетингові: організаційні та людські складові. (с.292). Однак, було б краще якщо б зазначене дослідження підкріплювалось відповідним репрезентативним матеріалом.

5. На наш погляд, дисертант недостатньо виокремлено проміжні результати та організаційний аспект формування аналітичного забезпечення стратегічного, тактичного та оперативного рівнів управління людським капіталом підприємства (додаток Г-3). Доцільно було б конкретизувати соціальний та економічний ефекти для кожного рівня окремо.

6. На с. (375-376) дисертаційної роботи запропонована концептуальна модель управління людським капіталом підприємства, яка охоплює всі рівні управління (оперативне, тактичне, стратегічне), але не зовсім зрозуміло, які завдання система управління реалізує на даних етапах.

7. У пункті 5.3 (с.378-392), було розроблено науково-методичний підхід, в основу якого покладено модель визначення стратегії розвитку на основі прогнозуванні обсягу інвестицій у людський капітал та аналізі показників інтелектуалізації діяльності у взаємодіючих підсистемах підприємства. Втім, за текстом роботи доцільно було б уточнити за яких умов проводиться оцінка показників інтелектуалізації діяльності та з якою періодичністю їх можна оцінювати, адже кожен з наведених показників змінюється в часі.

Зазначені зауваження носять рекомендаційний характер, не впливають на загальне позитивне враження від дисертації та не знижують її наукового та практичного значення. Дисертант повною мірою володіє компетенціями зрілого науковця, має авторську наукову позицію, яку розкрито в її роботі.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Шевчук Олена Анатоліївни на тему: «Методологія забезпечення стійкості економічного розвитку машинобудівних підприємств на засадах бізнес-лідерства», подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідає спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), є завершеною працею, в якій отримані та висвітлені нові наукові результати теоретичної, методологічної та практичної значущості. Тема дисертації розкрита у повному обсязі, а поставлену наукову проблему вирішено. Результати дисертації, які містять наукову новизну, у достатній мірі відображено у публікаціях. Зміст автореферату та основні положення дисертаційної роботи ідентичні.

Дисертаційна робота відповідає чинним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, а саме вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24.07.2013 року зі змінами, внесеними згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року, № 1159 від 30.12.2015 року, № 567 від 27.07.2016 року, № 943 від 20.11.2019 року; №607 від 15.07.2020 року, а її автор Шевчук Олена Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент

Проректор з наукової та інноваційної діяльності,
Київський національний університет технологій та дизайну,
д.е.н, професор

Л.М. ГАНУЩАК-ЄФІМЕНКО

Підпис Л.М. Ганущак-Єфіменко
засвідчую *Єфіменко*
Зав. КАНЦ *Єфіменко*